

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове видання
«Порівняльно-аналітичне право»**

№ 4, 2020

**Ужгородський національний університет
Ужгород 2020**

УДК 343.9

КОРОНАВІРУСНА ХВОРОБА ТА ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ**CORONAVIRUS DISEASE AND THREATS TO NATIONAL SECURITY****Пивоваров В.В.,***кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**ORCID ID: 0000-0003-3754-8099***Бражнікова Л.К.,***студентка 2 курсу магістратури**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті розглянуто питання зміцнення національної безпеки, захисту економіки та забезпечення громадського порядку та безпеки в умовах боротьби з глобальним розповсюдженням корона вірусу. Наголошується, що ряд із цих заходів суттєво впливає на ситуацію з організованою злочинністю, оскільки злочинці швидко користуються можливістю скористатися перевагами кризи, адаптуючи свої способи вжиття заходів або участь у нових злочинних діях.

Також у статті досліджується характер впливу коронавірусної хвороби на пов'язані з геноцидом злочини проти людства, а оцінено її вплив для глобальних зусиль щодо запобігання цим злочинам.

Автори виходять з того, що визнання злочинності як соціальної закономірності неминуче зумовлює визнання її зумовленості соціальними явищами, що сприяють чи перешкоджають існуванню злочинності. Тема соціальних криз у кримінології як таких і їхній вплив на стан злочинності вважається актуальною, вона досліджувалась багатьма вченими. ДETERМІНОВАНІСТЬ соціальними факторами перетворює злочинність в соціальне явище, трансформація якого обумовлена процесами, що відбуваються в соціумі. Існування злочинності, її характеристики є досить інформативним показником стану справ у суспільстві і, передусім, кризових явищ, проблем та конфліктів у різних сферах суспільного життя.

Автори підтримують занепокоєння накової спільноти щодо того, що COVID-19 сприяє опортуністичним авторитарним рухам, що призводить до зростання ксенофобії, посилення конкуренції за ресурси та тяжких наслідків для найбільш вразливих груп населення. Ці аналізи є важливою основою для кращого розуміння специфічного впливу COVID-19 на населення, яке постраждало від геноциду або пов'язаних із ним злочинів проти людства.

Аналізуються досвід прогнозування впливу пандемії на різноманітні явища, такі як зміни клімату, громадянські війни, масові жорстокості та зусилля щодо їх запобігання, примусового переміщення населення в умовах конфлікту тощо.

Констатується, що глобальні кризові явища, у тому числі пандемія COVID-19, негативно позначаються на соціальній сфері, підвищують соціальне напруження та радикальні на-

строї суспільства. Серед пріоритетів державної політики, зокрема, слід визначити правові та суспільні удосконалення цивільного захисту. Описані вище фактори ризику, якщо їх не зупинити, можуть ставати детермінантами ескалаційних процесів масових злочинів.

Ключові слова: пандемія COVID-19, масова злочинність, жорстокість, геноцид, злочини проти людства.

The article deals with the issue about strengthening national security, defense economy and allowance public order and security promising to fight a global deployment of coronavirus. Heart-breaking that actions-series data are influencing the situation with organized crime, as criminals quickly take the opportunity to take advantage of the crisis by adapting their ways of taking action or participating in new criminal activities.

Also, the article also is examined the nature of the influence by coronavirus disease on genocide-related crimes against humanity and assesses its impact on global efforts to prevent these crimes.

The authors assumed that the recognition of crime as a social law inevitably leads to the recognition of its conditionality by social phenomena that contribute to or prevent the existence of crime. The theme of social crises in criminology and its impact on crime, which studied by many scientist, is considered to be relevant. Determinism of social factors turns crime into a social phenomenon, the transformation of which is due to the processes taking place in society. Informative indicator of the state of affairs in society, crisis phenomena, problems and conflicts in various spheres of public life is the existence of crime, its characteristics.

The authors support the scientific community's concern that COVID-19 promotes opportunistic authoritarian movements, leading to increased xenophobia, increased competition for resources and severe consequences for the most vulnerable populations. These analyses are an important basis for a better understanding of the specific impact of COVID-19 on a population affected by genocide or related crimes against humanity.

The article analyzes the experience of predicting the impact of pandemics on various phenomena, such as climate change, civil wars, mass brutalities and efforts to prevent them, forced displacement of the population in conflict, etc.

It is noted that global crises, including the COVID-19 pandemic, have a negative impact on the social sphere, increase social tensions and radical attitudes of society. Among the priorities of public policy, in particular, it is necessary to define legal and social improvements in civil protection. The risk factors described above, if unstoppable, can become the determinants of escalating processes of mass crimes.

Key words: COVID-19 pandemic, mass crimes, horror, genocide, crimes against people.

Постановка проблеми.

Пандемія COVID-19, безперечно, є однією з найважливіших подій в новітній історії людства, яка впливає на злочинність, політику, економіку, масову культуру, та соціальну взаємодію в найближчому майбутньому.

Під час цієї безпрецедентної кризи уряди усього світу активізують свої зусилля щодо зміцнення національної безпеки, боротьби з глобальним розповсюдженням коронавірусу, вживаючи різні заходи для підтримки систем охорони здоров'я, захисту економіки та забезпечення громадського порядку та

безпеки. Ряд із цих заходів суттєво впливає на ситуацію з організованою злочинністю, оскільки злочинці швидко користуються можливістю скористатися перевагами кризи, адаптуючи свої способи вжиття заходів або участь у нових злочинних діях.

Необхідним є здійснення оцінки існуючих умов ризику в суспільстві, зокрема, визнати фактори, що призводять до швидкої ескалації кризи та чинники, які викликають початок конфлікту. Такі фактори, а також прискорюючі події, що викликають різку ескалацію насильства, допомагають зрозуміти ймовірність перетворення можливостей масової злочинності.

Стан опрацювання. Питання оцінки впливу COVID-19 на масові жорстокості та попередження жорстокості коментують багато організацій, зокрема, Інститут запобігання геноциду та масовим злочинам Освенціму, Глобальний центр відповідальності за захист, Міжнародна кризова група, Колумбійський університет, управління Карнегі. Активну участь в оцінці цього питання здійснюють зарубіжні науковці, такі як Лоуренс Вучер, Френсіс З. Браун, Саскія Брехенмахер, Томас Каротерс, Джеймс Уоллер, Скотт Штраус та інші. Втім, дане питання вітчизняними науковцями на сьогоднішній день не досліджується в глобальному масштабі, хоча вагомими соціальними аспектами злочинності, які дають змогу теоретично розглянути злочинність як соціальну закономірність, значною мірою досліджували такі вітчизняні вчені, як В.В. Голіна, Б.М. Головін, А. Зелінський, Л. Давиденко, І.М. Даньшин, Ю.В. Баулін, М.І. Мельник та інші.

Мета статті – дослідити із позицій кримінології характер впливу масової коронавірусної хвороби людства і викликаних нею режимів надзвичайного стану на процеси масових суспільних заворушень і струсів,

а також оцінити напрями запобіжного впливу та глобальних зусиль щодо запобігання вказаним діям; а також популяризація висновків міжнародних гуманітарних організацій, міжнародної спільноти до цієї суспільної і науково-практичної теми в наукових колах, серед студентської молоді і практиків правоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Коли людство почало усвідомлювати масштабність подій, пов'язаних із коронавірусом COVID-19, аналіз правових можливостей у подоланні цієї вірусної інфекції на той час був цілком достатнім. Однак через подальші події, які не лише продовжують створювати пряму загрозу, в першу чергу, стану людського здоров'я, а й підштовхують до появи нових, не завжди однозначних процесів, подій та вчинків, виникла необхідність проаналізувати це явище з позицій кримінології як науки і криміногенності як їхньої властивості, з визначенням кримінологічного прогнозу, що може в цьому плані очікувати людство в майбутньому.

Визнання злочинності як соціальної закономірності неминуче зумовлює визнання її зумовленості соціальними явищами, що сприяють чи перешкоджають існуванню злочинності. Тему соціальних криз у кримінології як таких і їхній вплив на стан злочинності ще з давніх часів вважають актуальною, вона досліджувалась багатьма вченими [1, с.141-142]. Детермінованість соціальними факторами перетворює злочинність в соціальне явище, трансформація якого обумовлена процесами, що відбуваються в соціумі. Існування злочинності, її характеристики є досить інформативним показником стану справ у суспільстві і, передусім, кризових явищ, проблем та конфліктів у різних сферах суспільного життя [2, с.360].

Сьогоднішня криміногенна ситуація у світі є загрозливою, вимагає посилення про-

тидії злочинності та розроблення стратегії, яка відповідала б сучасним соціально-економічним, політичним, правовим реаліям [2, с. 356].

У 2005 році на Всесвітньому саміті Організації Об'єднаних Націй була висвітлена резолюція «Відповідальність за захист», яка перелічує геноцид, військові злочини, етнічні чистки та злочини проти людства як основні злочини, які слід запобігти [3, с. 29]. Ухвалення концепції відповідальності щодо захисту уособлює собою зобов'язання та великі надії на майбутнє, в якому немає місця таким злочинам. Зокрема, пандемія не є одним із чотирьох злочинів, що відносяться до компетенції «Відповідальності за захист». Однак, історично поширення таких захворювань, як чума та холера, збільшувало рівень ненависті і спричиняло масове насильство. Сьогоднішня ситуація у світі ще раз доводить, що політичні лідери, терористичні організації намагаються маніпулювати існуючою ситуацією від економічного свавілля до насильницьких дій відносно людства.

Загальноприйняті теми, на сьогоднішній день, включають занепокоєння щодо того, що COVID-19 сприяє опортуністичним авторитарним рухам, що призводить до зростання ксенофобії, посилення конкуренції за ресурси та тяжких наслідків для найбільш вразливих груп населення. Ці аналізи є важливою основою для кращого розуміння специфічного впливу COVID-19 на населення, яке постраждало від геноциду або пов'язаних із ним злочинів проти людства [4].

Глобальний центр відповідальності за захист, Міжнародна коаліція з відповідальності за захист та Міжнародний кримінальний суд пропонують список особливо розділених, різко стратифікованих, схильних до конфліктів суспільств. Зокрема, до країн, які зазнають поточної кризи, а також, щодо яких існує серйозне занепокоєння, відно-

сять африканські країни та країни Азії, як от: Афганістан, Буркіна-Фасо, Камерун, Малі, М'янма, Сирія, Ємен, Північна Корея, Китай, Демократична Республіка Конго, Бурунді, Центральна Африканська Республіка, Еритрея, Мозамбік, Ізраїль, Лівія, Нігерія, Судан, Венесуела, Центральна Африка, Кот-д'Івуар, Єгипет, Гвінея, Ірак, Кенія, Киргизстан, Нікарагуа, Пакистан, Сомалі, Філіппіни [5]. Такі країни відносяться до групи ризику і відповідно до цього існує занепокоєння світових організацій, що терористичні групи можуть наростити свої зусилля, аби скористатися нинішніми непевними часами для просування власних інтересів.

Науковцями-кримінологами підтримується думка, що важливим кроком у дослідженні й інтерпретації досвіду попередніх соціальних криз є праці П. Сорокіна, який, у свою чергу, зазначав, що війни та революції мають величезний вплив на поведінку людей, адже «мирне життя гальмує акти насильства, убивства, звірства, брехні, грабежу, обману, підкупу й руйнування» [1, с. 144].

Вважаємо за необхідне підтримати емпіричними спостереженнями порушені у статті питання. Зростають докази того, що пандемія чинить прямий, негайний та згубний вплив на популяції, які вже зазнали масових жорстокостей. Наприклад, велика частина цих груп населення, таких як рохінджа з Бірми та сирійські цивільні особи в провінції Ідліб, мешкають у таборах для переміщених осіб або в неформальних умовах, зазнаючи витіснення із домів систематичними нападами [4]. У Буркіна-Фасо, де вже зареєстровано найбільше випадків захворювання на COVID-19 у Західній Африці, насильство з боку збройних формувань змусило понад 700 000 людей покинути свої будинки за останній рік. У Греції влада вже використовувала водяні гармати, сльозогінний газ та

електрошокери для відбиття тисяч шукачів притулку, в основному сирійців, які намагалися проникнути до Європейського Союзу через Грецію. В Південній Африці солдати та поліцейські застосовували надмірну силу в перші кілька днів після блокування. В Кенії правозахисні організації засуджували зловживання силами безпеки при застосуванні комендантської години [6]. Всі перелічені події відбувались на фоні загрозливих рівнів захворювання на COVID-19, колапсу і без того слабких систем соціального забезпечення і введених владою режимів надзвичайного стану.

Президент Філіппін Родріго Дутерте, якого Міжнародний кримінальний суд звинуватив у злочинах проти людяності під час оголошеної боротьби з наркоторгівлею, наказав армії і поліції відкривати вогонь на ураження по всіх порушниках порядку під час режиму надзвичайного стану в країні. За оцінками експертів, багато дітей приєдналася до збройних формувань у Колумбії у першій половині цього року, як і в цілому 2019 році, оскільки економічні та соціальні наслідки пандемії коронавірусу створюють благодатний ґрунт для вербувальників на тлі відродження насильства та конфліктів [7]. У Камеруні COVID-19 посилив триваючу англомовну кризу, але пандемія відволікла увагу міжнародного співтовариства від конфлікту. Обмеження подорожей, пов'язані з COVID-19, обмежили присутність міжнародних спостерігачів у Південному Судані, включаючи співробітників ООН. Через це зменшується кількості сторонніх спостерігачів, що означає усунення потенційного стримуючого фактору для насильства [8].

У таких суспільствах надзвичайно важливо вживати політичних заходів для профілактичних заходів до того, як ризик переросте до масового звірства. Зрозуміло, що кризові явища та процеси в економіці,

політиці, державному управлінні негативно позначаються на соціальній сфері, погіршують рівень і якість життя мільйонів громадян, підвищують соціальне напруження та радикальні настрої [9, с.78].

Сама глобальна пандемія є майже безпрецедентною в сучасний час, тому важко проводити паралелі із схожими історичними подіями, на які можна було б покластися. Крім того, вплив COVID-19 на масові жорстокості та інші цінності, що не стосуються здоров'я, частково залежатиме від того, наскільки серйозним і поширеним є вплив вірусу на здоров'я. Як вказує Скотт Штраус у праці «Основи геноциду та запобігання масовій злочинності», «... важливо визнати, що пояснення геноциду та масових злочинів є недосконалою наукою та новою галуззю» [3, с. 54].

Таким чином, практично всі країни світу без виключення потребують пильного моніторингу, оскільки масове насильство було частиною їхньої недавньої історії. Якщо уряди або терористичні угруповання в будь-якій з країн намагатимуться використовувати пандемію коронавірусу як можливість здійснити масові злодіяння, тоді міжнародне співтовариство повинно використати всі наявні в її розпорядженні засоби примушування відповідної держави до виконання свого головного зобов'язання захищати населення.

Важливим є те, що коли COVID-19 вперше був, так би мовити, «діагностований» світові, аналітики та синоптики одразу намагалися передбачити його вплив на різноманітні явища, починаючи від зміни клімату та закінчуючи громадянською війною. Зокрема, міжнародні організації припускали, як ця хвороба може вплинути на масові жорстокості та зусилля щодо їх запобігання, і що це означає для переміщених верств населення, що піддаються конфлікту [8].

Розуміння повної неможливості конструктивно управляти збудженими масами приходиться до урядів не одразу, тому особливо сигналізуючими, кримінологічними за своєю природою видаються дослідження Д. Ольшанського, який наголошує на тому, що «навіть конфліктуючі інституціалізовані сили в межах однієї соціально – політичної системами об'єднуються загальним прагненням – протистояти стихійному настроєвому впливу мас» [1, с.145]. Так, у відповідь на поточну пандемію COVID-19 25 березня 2020 року Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш закликав до негайного глобального припинення вогню, мотивуючи всі сторони у збройних конфліктах зосередитися на протистоянні надзвичайній ситуації у галузі охорони здоров'я, а не на боротьбі між собою. Крім того, суб'єкти гуманітарної діяльності можуть визначити пріоритетними заходи, які одночасно допомагають контролювати пандемію та вирішують ризики жорстокості. Наприклад, сприяння доступу до Інтернету в районах конфліктів - при одночасному моніторингу мов ненависті - дозволяє підвищити обізнаність щодо COVID-19 та відстежувати контакти, а також дозволяє повідомляти про порушення прав людини, пов'язані з конфліктом [8].

Слід підкреслити, що вплив пандемії COVID-19 на масові жорстокості та попередження жорстокості – надто різноманітний, синергетичний за природою, і тому, прогнозуємо, залишатиметься тривалий час у центрі уваги кримінологів, політологів, фахів-

ців соціальної інженерії тощо. Оскільки світ продовжує стикатися з наслідками пандемії, які, ймовірно, будуть тривалими, експерти повинні продовжувати виявляти нові ризики, а також нові перспективи побудови миру.

Висновки. Здійснений аналіз дає можливість дійти висновку про те, що такі кризові явища як COVID-19, безсумнівно негативно і криміногенно позначаються на соціальній сфері, підвищують соціальне напруження та радикальні настрої суспільства, що особливо спостерігається у розшарованих, розділених, схильних до конфліктів суспільствах. Попри загальне економічне занепокоєння, яке пандемія породжує для суспільств по всьому світу, все ж зараз не час відвертати увагу та фінансування від запобігання злочинності, особливо злочинів проти миру, і проявів жорстокості. Зараз фактично настав час визначити пріоритетні правові та суспільні рамки цивільного захисту. Описані вище фактори ризику, якщо їх не зупинити, можуть стати початком ескалаційних процесів та призвести до масових злочинів, але у масштабах національних катастроф. Пандемія та її потенціал підтвердили здатність служити пусковим механізмом масового насильства, що робить діяльність з попередження жорстокості більш актуальною, ніж будь-коли. Оскільки світ продовжує протистояти пандемії COVID-19, дуже важливо, щоб уряди реагували способами, які захищають загальні права людини, підкреслюючи тим взаємозв'язки націй і держав людства, захищаючи вразливі спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пивоваров В. В. Криміногенний потенціал масових суспільних заворушень. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип.5. Т.3. С.141-145.
2. Шпиталенко Г.А., Мельничук Д.П., Богоявленська Ю.В. Соціальна природа злочинності: історичний та гноселогічний аспекти. *Юридичний науковий юридичний журнал*. 2020. №3. С.356-361. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/87.pdf (дата звернення: 17.10.2020)

3. Scott Straus, *Fundamentals of Genocide and Mass Atrocity Prevention*. 2014. С. 1-264. URL: <https://www.ushmm.org/m/pdfs/Fundamentals-of-Genocide-and-Mass-Atrocity-Prevention.pdf> (дата звернення: 17.10.2020)
4. *Assessing COVID-19's effects on mass atrocities and atrocity prevention*: веб сайт. URL: <https://www.ushmm.org/genocide-prevention/blog/assessing-covid-19s-effects-on-mass-atrocities-and-atrocity-prevention> (дата звернення: 14.10.2020)
5. *Populations at risk*: веб сайт. URL: <https://www.globalr2p.org/> (дата звернення: 17.10.2020)
6. *Atrocity Alert Special Issue: COVID-19, conflict and the threat of atrocities*: веб сайт. URL: <https://www.globalr2p.org/publications/aa-si-covid19/> (дата звернення: 17.10.2020)
7. *How Colombia's armed groups are exploiting COVID-19 to recruit children*: веб сайт. URL: <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2020/09/10/Colombia-conflict-armed-groups-child-recruitment> (дата звернення: 16.10.2020)
8. *COVID-19 and Atrocity Prevention in Cameroon and South Sudan*: веб сайт. URL: <https://www.ushmm.org/genocide-prevention/blog/covid-19-and-atrocity-prevention-in-cameroon-and-south-sudan> (дата звернення: 17.10.2020)
9. *Кримінологія : підручник / за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкіна. – Харків, Право. 2014. 440 с.*

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове видання
«Порівняльно-аналітичне право»**

№ 4, 2020

**Ужгородський національний університет
Ужгород 2020**